

Методологічні аспекти підготовки фахівців з фізики

Темпи розвитку нашого суспільства зумовили виникнення у педагогічній науці та практиці нових проблем, пов'язаних з підготовкою професійних кадрів. Головними серед них є завдання підвищення професійної компетентності вчителя, формування професійно-ціннісного відношення до особистості, розширення культурологічних функцій педагогічної діяльності.

Готовність вчителя до майбутньої професії забезпечується не лише завдяки засвоєнню ним фундаментальних знань і професійних умінь, а й сформованістю, зрілістю соціально і професійно значущих якостей особистості. Це означає, що педагогічна освіта має бути багатофункціональною і реалізовувати концептуальну, технологічну та операційну підготовку майбутніх вчителів, а також орієнтацію на різні освітні моделі.

В системі підготовки фахівця-вчителя важливе місце повинна займати аналітична діяльність, яка розвиває потенціал особистості та її професійні якості. Аналітична діяльність є умовою педагогічного конструювання навчального матеріалу, його логічної побудови, адаптації до інтелектуальних можливостей учнів та рівня їх підготовленості. Дидактичні умови, що забезпечують ефективність процесу навчання, необхідно спрямовувати на активну позицію студента, інтегрованість фундаментальної підготовки та професійних видів навчальної діяльності. Дидактичне поєднання професійних предметно-наукових та психолого-педагогічних знань має здійснюватись в системі покладання мети, науково-інформаційних засобів, а також процесуально-операційного складу дій.

Сьогодні у розвитку педагогічної освіти мають місце прогресивні тенденції, а саме: створення нових педагогічних технологій, активізація особистісного потенціалу, педагогічна регуляція навчальної діяльності, адаптація навчальних програм до індивідуальних особливостей. Але розвиток цих тенденцій не є цілеспрямованим процесом внаслідок недостатньої оптимізації дидактичних умов та відставання теорії від потреб практики.

Важливим завданням на шляху оновлення педагогічної освіти є застосування інтегративних засобів дидактичного впливу, спрямованих на гармонійне формування фахівця на основі синтезу теорії і практики навчання. Це дозволить підвищити якість фундаментальної та психолого-педагогічної підготовки вчителів фізики.

З метою успішного розв'язання проблем педагогічної освіти необхідно дослідити наступні методологічні аспекти: фундаменталізація освіти, гуманістична спрямованість педагогічної освіти, культурологічний підхід, а також створення творчого навчального середовища, професійна орієнтація навчального процесу, оптимальне поєднання теоретичної та діяльнісної підготовки фахівців з фізики, реалізація багатоцільових функцій педагогічної освіти, забезпечення освітнього процесу сучасними технологічними програмами.

Розглянемо більш детально провідні напрямки підготовки фахівців з фізики, які містять в собі як загальні, так і специфічні тенденції розвитку освіти.

Педагогічна освіта розглядається як неперервний процес, обумовлений потребами суспільства у постійному професійно-особистісному розвитку і вдосконаленню фахівців-освітян, розширенні їх можливостей в умовах реформування освітньої галузі. Однак, неперервну освіту не можна розглядати як навчання, яке періодично поновлюється, або як підвищення кваліфікації через певні проміжки часу. Зміст неперервної освіти полягає в тому, щоб в умовах навчання у педагогічних закладах сформувати систему знань, умінь і якостей особистості, які забезпечать в подальшому можливості самоосвіти і самовдосконалення, орієнтації у колі соціальних і професійних проблем, одержання необхідних знань і умінь. Найважливішими особливостями фахівця при цьому мають бути: розвинене системне мислення; володіння методологічними знаннями, які дозволяють не лише оперувати наявною інформацією, але й набувати нові знання, освоювати різноманітні види діяльності; активна життєва і професійна позиція; потреба у професійно-особистісному розвитку та вдосконаленні. Очевидно, що неперервність педагогічної освіти має бути забезпечена створенням державних освітніх стандартів початкової, середньої та вищої педагогічної освіти.

Центральне місце у спеціалізації вчителя фізики повинна займати його фундаментальна підготовка в галузі предметної і психолого-педагогічної освіти. Це пов'язане, насамперед з тим, що в умовах впровадження нових форм організації освіти у загальноосвітніх навчальних закладах від вчителя вимагається наявність адекватних професійних знань і умінь. Дійсно, створення профільних предметних систем, введення факультативів, інтегративних навчальних курсів вимагає спеціальної підготовки щодо забезпечення учнів фундаментальними знаннями, здійснення їх професійної орієнтації, виявлення особистісних здібностей та інтересів. Такі завдання вимагають впровадження інтенсивних технологій навчання, модульного підходу до організації фізичної освіти, створення нових навчальних програм для підготовки фахівців з фізики.

Провідною тенденцією педагогічної освіти є також її гуманізація, яка виявляється у створенні умов для розвитку індивідуальності людини і спрямована на максимальне задоволення потреб в самоактуалізації,

самореалізації, моральному, соціальному та професійному становленні. Сучасному суспільству необхідні вчителі, які мають почуття власної гідності та визнають гідність інших людей. Розвиток педагогічної освіти у напрямку гуманізації передбачає планування, організацію та реалізацію підготовки фахівців з фізики на основі особистісного, індивідуального, культурологічного та інших особистісно- і професійно-орієнтованих підходів. Саме такі підходи забезпечать майбутньому вчителю фізики його становлення як особистості, яка володіє високим науково-технічним, культурним, соціально-професійним потенціалами.

Велике значення має культурологічний підхід до підготовки вчителів фізики. Культурологічна функція виявляється не лише у формуванні професійної культури фахівця, оскільки розподіл культури на такі складові елементи як наука, мистецтво, освіта є умовним. Культура представляє собою цілісне, органічне поєднання багатьох напрямків діяльності людини. Вчитель фізики, як і будь-який фахівець, повинен мати певний рівень не лише професійної, але й загальної культури. Це є найважливішою умовою для самовдосконалення особистості та її життєдіяльності.

Очевидно, що навчання майбутніх вчителів фізики слід розглядати з позиції діяльнісно-особистісного підходу. У процесі навчання має бути передбачена відповідна навчальна діяльність, активні способи самостійного пізнання та коригування викладачами цієї діяльності з урахуванням особистісних особливостей студентів. При цьому вибір методів навчання має забезпечувати створення умов для активізації пізнавального пошуку студентів, розвитку їх творчих можливостей, самостійності, наукового стилю мислення.

Важливим елементом у системі підготовки вчителів фізики є професійна орієнтація навчального процесу. Як показує досвід, студенти педагогічних вищих навчальних закладів не завжди бувають психологічно підготовлені до майбутньої професії, не мають чітко усвідомлених передумов її вибору. Очевидно, що становлення особистості майбутнього вчителя має починатись з першого року навчання у вищій школі, оскільки готовність до оволодіння педагогічною професією визначається сукупністю таких психологічних факторів як зрілість мотивів вибору, змістовність і глибина розуміння діяльності вчителя, рівень усвідомлення і самооцінки власних нахилів до педагогічної діяльності та готовність до самовиховання якостей, необхідних для професії вчителя. Це означає, що робота з професійно-педагогічної орієнтації вимагає не лише детального ознайомлення учнів зі змістом педагогічної діяльності та допомоги у пізнанні власних здібностей і можливостей, але й пошуку шляхів розвитку соціально і професійно важливих якостей, пристосування особистісних властивостей до професійних вимог.

Аналіз стану професійної діяльності випускників педагогічних вищих навчальних закладів дозволяє зробити висновок про наявність значних труднощів, які мають місце під час вирішення ними навчально-виховних завдань і виконання професійних функцій. Головний недолік полягає у пасивності, інертності професійної позиції багатьох молодих вчителів. Причину цього можна пояснити наявними суперечностями між постійним підвищенням вимог до вчительської праці та низьким рівнем професіоналізму педагогічних кадрів; між творчим характером педагогічної діяльності та недостатньою сформованістю діяльного ставлення вчителя до своєї професії, до її творчого осмислення. Подолання цих суперечностей зумовлює необхідність такої професійно-педагогічної підготовки вчителів фізики, у процесі якої буде формуватись активне діяльнісне відношення до обраної професії, творчий стиль діяльності, прагнення до постійного самовдосконалення.

Очевидно, що основними показниками, які свідчать про достатній рівень сформованості професійної позиції можна вважати: усвідомлення соціальної значущості педагогічної діяльності; свідому дисциплінованість та відповідальність; ініціативність та самостійність; зацікавленість та задоволеність роботою вчителя. Активна професійна позиція майбутніх вчителів фізики може бути сформована лише шляхом створення творчої атмосфери у навчальному процесі, що базується на принципах педагогічної взаємодії, співтворчості, співробітництва, індивідуалізації та диференціації навчально-пізнавальних завдань. Технології навчання, які застосовуються при роботі зі студентами, мають бути не лише інформативними, але й процесуальними, що буде сприяти формуванню умінь самостійно набувати знання й оперативно використовувати їх у професійних ситуаціях. Зміст фундаментальної та професійної підготовки вчителів фізики має забезпечити ґрунтовні знання фундаментальної науки, врахувати професійні настанови, ціннісні орієнтації та мотиви, особистісні особливості та можливості майбутніх фахівців.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що фундаментальна та професійна підготовка вчителів фізики — це цілісний комплекс фундаментальних і психолого-педагогічних знань, умінь, навичок. Випускника педагогічного вищого навчального закладу можна вважати підготовленим до професійної діяльності, якщо він володіє фундаментальними знаннями, усвідомлює вибір професії педагога, правильно оцінює власні нахили і здібності до педагогічної діяльності, виявляє готовність до виховання якостей, необхідних для роботи вчителя, має достатній ступінь сформованості особистісної і професійної позицій, а також соціальної зрілості.

Література

1. Балл Г.О. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти // Освіта і управління. — 1997. — № 2. — С. 21—25.
2. Беспалько В.П. Персонифицированное образование // Педагогика. — 1998. — № 2. — С. 12—17.
3. Кларин М.В. Личностная ориентация в непрерывном образовании // Педагогика. — 1996. — № 2. — С. 14—21.
4. Ничкало Н.Г. Філософія сучасної освіти // Педагогіка і психологія. — 1997. — № 3. — С. 105—114.